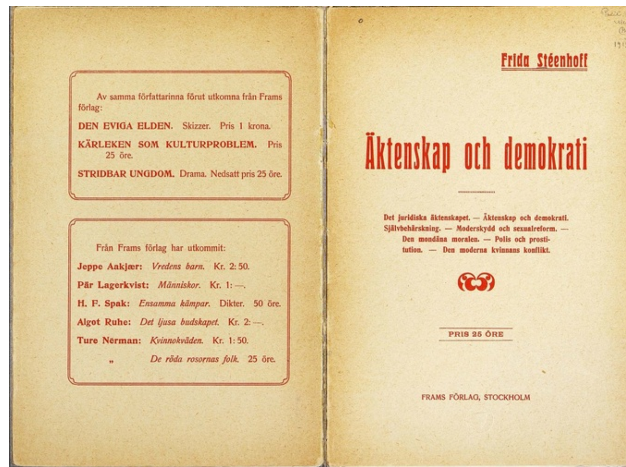

Äktenskap och Demokrati

Förord till den elektroniska utgåvan

Detta verk av **Frida Stéenhoff** (1865-1945) har digitaliserats 2015 av Kungliga Biblioteket i Stockholm och anpassats för Projekt Runeberg i januari 2016 av Ralph E.

Detta verk kan även läsas hos **Litteraturbanken**.

Frida Stéenhoff

Äktenskap och demokrati

|||||||I|||||||n|||i|

Det juridiska äktenskapet. — Äktenskap och demokrati. Självbehärskning. — Moderskydd och sexualreform. — Den mondäna moralen. — Polis och prostitution. — Den moderna kvinnans konflikt.

PRIS 25 ÖRE

FRAMS FÖRLAG, STOCKHOLMFRIDA STÉENHOFF

ÄKTENSKAP OCH DEMOKRATI

DET JURIDISKA ÄKTENSKAPET. — ÄKTENSKAP OCH DEMOKRATI. - SJÄLVBEHÄRSKNING. - MODERSKYDD OCH SEXUALREFORM. - DEN MONDÄNA MORALEN. - POLIS OCH PROSTITUTION. — DEN MODERNA KVINNANS KONFLIKT.

FRA MS FÖRLAG STOCKHOLMSTOCKHOLM A.-B. Arbetarnes Tryckeri 1912Det juridiska äktenskapet.

I vår tid är det ej sällsynt att träffa personer, som kommit till en del mot det nedärvda oppositionella åsikter angående äktenskapet och därmed sammanhängande förhållanden.

Det följande är ett försök att utredande framlägga en dylik persons tankegång och några hennes synpunkter på det sexuella problemet över huvud.

För att bli lättare förstådd vill jag då genast i början klart betona, att jag skiljer på äktenskapet såsom juridisk institution och äktenskapet såsom social institution.

Ingåendet av monogamiska, varaktiga förbund, grundade på frivillig hängivenhet, förtroende och samarbete för

barnens uppfostran, hemmets och hemlivets harmoniska bestånd, det är äktenskapet som social institution. Det är det lyckligaste och förnuftigaste mänskligheten hittills hunnit till vid ordnandet av sina levnadsvanor.

För att ytterligare understryka detta ber jag få upprepa, vad jag förut uttalat i ett par utgivna skrifter: »Om man också kunde tänka sig, att barnen i fullkomnade, offentliga anstalter skulle få lika öm vård som av den mest hängivna moder, synes det ändå grymt och otillfredsställande att skilja barn från föräldrar, som älskar dem och behandlar dem väl. Mänskligheten bör ej i onödan beröva sig någon lyckomöjlighet, och dit hör onekligen den ömma känsloskatt, som kan samlas mellan föräldrar och barn i en harmonisk familj. Detta är nu en gång ett längtans mål och en glädjekälla för så många människor, både män och kvinnor, att en utveckling i annan riktning skulle fördystra mångas levnad.» Samt: »Jag har revolterat mot det sexuella tvånget i äktenskapets princip och könsslaveriet inom och utom äktenskapet, men jag har aldrig önskat eller med ett ord sökt hindra att bland människor bildas 'i frihet och under ansvar' så många goda och lyckliga familjer som möjligt.»

Härmed hoppas jag tillräckligt tydligt klargjort, att jag skiljer på dessa två begrepp: juridisk och social. Äktenskapet såsom social4

institution har jag aldrig angripit och det lämnas härmed utanför ramen.

Med ordet äktenskap menar jag således i det följande, för att slippa vidare förklarande bestämningar, blott den lagliga, juridiskt bindande äktenskapsformen, den officiella, inför domstol erkända, med kyrklig eller borgerlig vigsel präglade formella förbindelsen — just vad som enligt språkbruk och hävdvunnen föreställning går under namn av äktenskap.

Man har sagt, att äktenskapet är till för att skydda kvinnan och barnet. Det är en sanning. med modifikation. Äktenskapet stiftades innan ännu kvinnan och barnet fanns till såsom begrepp, enligt vårt sätt att se. När äktenskapet stiftades, var kvinnan och barnet saker, icke människor. Det är just kvinnan och barnet, som kommer att spränga äktenskapet.

Vi ser ju, att allteftersom dessa begrepp, kvinnan och barnet, växer fram i klarhet för folkens medvetande, blir äktenskapet allt häftigare satt under debatt. Man ger sig in på, även hos oss, revidering och omarbetning av äktenskapslagarna, och uppgiften att nydana dem visar sig överallt betänkligt svår. De skall tillfredsställande bringas i harmoni med den idé, som mänskligheten arbetar sig fram emot, den idé, som är den nyare tidens bärande kraft och innehåll: människan.

Inför idén om den fria, självbestämmande människan vacklar äktenskapets grundmurar. Det är ingen tillfällig slump detta sammanträffande i utvecklingen av å ena sidan kvinnorörelsen, som nu går segrande över världen och oundvikligen drar med sig barnfrågan, å andra sidan den växande misstron mot äktenskapet såsom varande något uteslutande gott, något tillfyllestgörande.

Så länge folken blint trodde på äktenskapets förträfflighet, var det oupplösligt. För furstar och andra mäktiga herrar kunde ju som oftast en jämkning tillåtas, men under långa kulturskeden var det för menige man omöjligt att lösa det en gång tillknutna bandet. Det höll fast intill döden. Om människor lidit därunder? Det är som att tänka på den tusenmila sorgens svarta skog, full av brott och rysligheter.

Med den första skilsmässolagen kom äktenskapet på det sluttande planet och sedan har det burit allt hastigare utför, Förgäves hade alla de många mäktiga stämmorna höjt sig varnande och hotande mot dem, som bröt väg för skilsmässoidén. Den segrade, dock först efter fruktansvärda strider.

Att frihet och självbestämningsrätt är den bästa grundvalen för allt samliv människor emellan, det erkännes nu av de flesta upplysta personer — även när det gäller man och kvinna. Men det finns för många ett spöke, som tvingar dem att taga igen i praktiken,väd de givit i teorin, det är tanken, att kärlekens frihet — genom det lagliga bandets borttagande — skulle mångdubbla farorna för kvinnor och barn.

Det tankespöket är så skrämmande, att det för många omöjliggör en kritisk granskning av de faktiska sociala förhållandena.

Ofta går genom pressen, i synnerhet den religiösa och konservativa pressen, skildringar med kommentarier om den fria kärlekens olyckor. Jag minns en rubrik: »Den fria kärlekens läror. Hur de taga sig ut i verkligheten.» Artikeln, som följde, lydde så: »Bedragen av sin fästman, som rest till Amerika, har en ung flicka (med utsatt namn och bostad) hittats död i en sjö. I brev Jill föräldrarna uppgav hon orsaken till det förtvivlade steget. Den man, som på detta sätt blottställer ett stackars offer, reser sin kos till främmande land. Detla är den fria kärleken i sin prydno. Kan inte den rättänkande allmänheten börja med kraft motsäita sig denna lättsinniga ande, som går genom tiden? Och böra inte lagens väktare med allvar tänka på den stora skörd av olyckliga, värnlösa flickor, som årligen falla offer för den fria kärlekens apostlar och sedan lämnas av sina förförare att förgås? Står lagen vanmäktig mot detta fördärv?» Sedan fortsätter artikeln att tala om det hejd-lösa lättsinnet i vår tid, hur de unga dagligdags insuper förakt för religion och alla högre sedliga värden, för lagar och förordningar, för äktenskap och barnuppfostran.

Hittills har detta slags pressutgjutelser blott undantagsvis uttryckt någon iver eller önskan att lagen borde ändras till skydd för kvinnor och barn och till efterhållande av samvetslösa barnafäder. Tvärtom, artiklarna har lagt sin udd åt helt annat håll, mot »apostlar» och »läror», som lagen borde förfölja.

Angående den nyss citerade artikeln kan man även göra den reflexionen, att den börjar så: »Bedragen av sin fästman...» Detta tyder på att äktenskap utlovats eller förespeglats. Den beklagansvärda flickan var då offer för ett brutet löfte eller narrad på en ingiven förhoppning, icke offer för läror om fri kärlek. Ett dylikt svek har icke speciellt med moderna tidsåsikter att göra, men skylls ofta på dessa. Det har alltid förekommit och det är just moderna tidskrav, att lagstiftningen förbättras till skydd och gottgörelse mot denna art uråldriga orättfärdigheter.

Härmed förnekas icke de nya idéernas ansvar eller ansvaret hos de personer, som kämpar för dem. Men de förnimmer säkerligen ansvarskänslan djupare än den press, som medvetet sammanblandar rätt och orätt, när det gäller kr g mot nya etiska strävanden och på så sätt undanhåller de värnlösa i samhället det skydd, som sann upplysning ger, samt uppskjuter den hjälp en förbättrad6

lagstiftning, påskyndad av en samfälld allmän opinion, skulle kunna skänka de svagast ställda i samhallet.

Men om ansvarskänslan skulle missriktas därhän, att den hindrade människor att säga ut, vad de anser vara rätt, av rädsla för att därav skall komma något ont, dä vore allt framåtskridande slut. Vi måste tala illa om det otillfredssiällande vi har, tills vi får det som är bättre. De bättre lagarna kommer aldrig förr än de mindre goda i allmänna föreställningen kasserats.

Man har i allmänhet klar blick för den stora fara för de svagare parterna, kvinnan och barnet, som den fria kärleken för med sig, men har man allmänt lika klar blick för, hur denna fara sammanhänger just med befintligheten av den juridiska aktenskapsinstitutio-nen och alla de lagliga bestämmelser, som uppstått eller underlåtits för att stödja denna institution?

Har man gjort sig leda för, huruvida ej en verklig social räddning och trygghet skulle vinnas, om på det lagliga området nya, allomfattande anordningar vidtoges?

Med den växande känslan för människovärdet har, som nyss berördes, den äktenskapliga äganderättstraditionen svårt att förlikas. Fördom var mannen-fadern ägaren av familjen och kunde saklöst döda både hustru och barn. Själva ordet »familia» kommer av »famulus» — husslav — och innefattade hela samlingen husslavar, däri inberäknade först och främst makan och avkomman.

Den nutida kvinnan vill bli en med mannen jämnställd, självansvarig medlem av samhället. Hon vill ej avhända S'g sin självbestäm n i ngsrätt. Hon vill att hennes relationer till mannen grundas på andra principer än de äganderättsliga. Framtidens kvinna vill — det kan man förutse — ha den fria överenskommelsen till band, icke det lagliga tvånget.

Äktenskapet är grundat på idén om sinnligt tvång, vilket framgår av äktenskapslagarna. Det kan ju icke dröja länge, tills varje människa, som vill anse sig civiliserad, förkastar vaije lagbestämmelse om sexuellt tvingande.

Kvinnan vet ofta ingenting om äktenskapet, innan hon är bunden i detsamma. Det är regtl inom den borgerliga väriden och anses vara det moraliskt rätta. Hennes första erfarenhet kan vara av så ruskig beskaffenhet, att hon genast förstår att hon gjort ett misstag, och hur än skilsmässan av lagen underlättas, kan den dock bli för svår för henne eller komma för sent.

En skilsmässa kan också bli henne till social skada. Under nuvarande förhållanden är den för många omöjlig att förverkliga. Själva principen att genom laglig förbindelse lova sig till ett förhållande, som man absolut inte känner till, är den förnufiig? Detta kan lika väl gälla mannen.7

Den juridiska formen försvaras av ofantligt många människor, huvudsak1 igen för barnens skull. Vem har ej hört påståendet, att männen är så dåliga och opålitliga, att de skulle övergiva sina barn, om de ej voro bundna vid dem? Dessa påståendens försvarare förbiser, att äktenskapet som social institution fanns långt innan det fanns någon vigsel, att fadersomsorgen hjälpt till att knoga och sträva fram mänskligheten genom oändliga tidsåldrar, innan det ännu fanns tillstymmelse till någon lagbok. Vilket icke förnekar, att det antagligen under alla tider funnits opålitliga och defekta faderstyper. Därför är lagar om försörjningsplikt en kulturvinst. Men dessa lagar skall binda alla fäder, skydda alla barn, ej utelämna just de ansvarslösa och värnlösa.

Äktenskapet har inom mänskligheten utbildat en sorts sedlig fariseism, som ibland i motbjudande vidrighet överträffar den anspråkslösare lastbarheten.

Den juridiska formen har blivit representant för sedligheten i stället för det personliga väsendets tankar, känslor och handlingar. Därigenom har bedömandet om vad som är sedligt blivit ända till brottslighet ytligt och falskt.

I mitt tycke är dock den förnämsta angreppspunkten mot äktenskapet den, att äktenskapet innebär en sådan fara och risk för både barnet och kvinnan. Barnet riskerar nämligen' att bli fött utanför äktenskapet och kvinnan riskerar att bli mor utanför äktenskapet, med alla de ofördelaktiga följder detta har, tack vare äktenskapets existens. Det är nära 20,000 barn och deras mödrar det årligen på nytt gäller här i landet. Man kan knappt tänka sig rättvisa förrän alla barn är äkta eller alla oäkta.

För närvarande tjänstgör den juridiska formen som en barriär, en mur, som delar mödrarnas och barnens skara i två delar, å ena sidan de skyddade mödrarna och de skyddade barnen, å andra sidan de oskyddade mödrarna och de oskyddade barnen.

Det bör inte få finnas något oskyddat moderskap eller några oskyddade barn.

Begreppet äktenskaplig och utomäktenskaplig bör bortfalla både för mödrar och för barn. Idén oäkta barn kan ju ej försvinna förrän idén ogift moder försvinner. Förändringen ligger däri, att lagen ej befattar sig med det sexuella samlivet mellan män och kvinnor med mindre än att ett barn blir följden därav. Då får parterna skyldigheter mot detta och mot varandra, men naturligtvis fullkomligt lika för alla.

Den tankegången bär med sig rättvisa, att varje mor är eller har varit gift, ty hon har eller har haft en make, lika så visst som varje barn har eller har haft en far.

Det är orättvisan i gängse uppfattning, som bör bli medvetenför alla. Som det nu är, blir kvinnan, vilken i allmänhet vill ha vigsel, som kanske tigger och ber därom, brännmärkt, under det mannen, som vägrar och ej bryr sig om vigsel, går utan tadel, och barnet, som är totalt utan skuld i det hela, får lida mest.

Med vigselns bibehållande i samhället kan rättvisan svårligen få den förhärskande platsen, om också en utjämning i allmänna föreställningen framdeles skulle göra sig gällande. Det är att befara, att de utanför äktenskapet befintliga mödrarna och barnen alltjämt skulle betraktas som andra klass människor och de inom äktenskapet befintliga för första klass.Äktenskap och demokrati.

Oberoende av äktenskapet måste sörjas för barnen, det är den fordran, som går genom tiden. Det gäller att konsekvent och rättvist föra den ut. Och ej blott ekonomiskt skall sörjas för barnen, utan även till heder och anseende.

För personer, som känner solidariskt med alla barn och alla mödrar, är det omöjligt att fortfarande kunna gilla en institution, som privilegierar somliga barn och somliga kvinnor på andras bekostnad. Just detta att äktenskapet vill verka privilegierande gent emot vissa grupper kvinnor och barn, gör det förkastligt i en tid, då människovärdet och ej privilegierna är det som bör komma fram.

Man förstår bättre denna tankegång, att äktenskapet är till för att gynna vissa kvinnor och vissa barn, om man ser tillbaka på dess historiska förutsättningar.

Låt oss tänka oss tillbaka till den patriarkaliska tiden i gamla testamentet. De kvinnor och de barn, som äktenskapet då skulle skydda, var de grupper, om vilkas värde — låt vara såsom ting och ej såsom människor — den tiden var medveten. För Abraham hade utan tvivel hustrun Sara och barnet Isak, arvingen, betydelse. Bredvid dem gällde Hagar och Ismael lika med noll. Det var inte Abraham, som skaffade sin egen son en droppe vatten i öknen. Det består än i dag en intressemotsats mellan äktenskapet och faderskärleken. Äktenskapets skyddsandar låter ännu i dag tjänstekvinnan och hennes barn försmäkta i ödemarken.

Låt oss också dröja en minut hos greker och romare. Även där representerade hustrurnas barn arvet och den ras, som skulle skyddas. Greker och romare var aristokratiska folk, som energiskt höll fjärran från rikedom och statsmakt den stora slavklassen. Att slavinnorna och deras barn stod utanför medborgarstrecket, det var för romare och greker religion, sedlighet och samhällsplikt, det var kultur, det var statens bestånd. De fina familjernas fåtalsvälde måste räddas, och man hade intet annat utgallrande medel än äktenskapet,10

ty den kroppsliga beblandelsen, samlevnaden med slavklassens kvinnor var obegränsad.

Till nutida germaner har äktenskapet kommit som ett arv från deras egna patriarkaliska och aristokratiska kulturskeden. Än i dag visar detta arv tydligen sin härkomst. Än i dag tjänstgör äktenskapet som en utgallrande och monopolgivande institution, fientlig mot demokratiens anda.

Vi har inte längre någon slavklass av annan ras att skydda oss emot. Vi har inte längre någon aristokrati, som det är av statsintresse att bevara. Demokratien är tidens högsta mäl och vilja. För en konsekvent demokratisk uppfattning skall kvinnan och barnet, helt enkelt såsom människor, ha sitt fulla individuella värde. Dessutom skall kvinnan aktas såsom mor, oberoende av om hon är förenad med eller skild från barnets far.

Demokratien har intet intresse av, att vissa mödrar och vissa barn utgallras till åtnjutande av vissa speciella, sociala förmåner. Dess ideal och strävan är att åstadkomma samma möjlighet åt alla för en lycklig start i livet. Därför består en oförsonlig disharmoni mellan den och äktenskapets princip, som vill uppdela barnen i en högre och en lägre kast. Av demokratien är det sålunda icke konsekvent att låta patriarkaliska och aristokratiska uppfattningar genom äktenskapet fortleva. Att våra dagars Abraham ger Isak miljoner och låter Ismael förgås är antidemokratiskt. Att våra dagars ädlingar låta sina namnlösa ättlingar växa upp i gränder, kanske på sophögar, under det den lille namnbäraren till ytterlighet förgudas, det är aristokratiska vanor enligt äktenskapets historiska traditioner, men det står i skriande kontrast till demokratiens väsen.

Det synes mig, att för verkliga demokrater måste äktenskapets utgallrande uppgift vara rätt och slätt liktydigt med omoral. Det är ej för att äktenskapet skulle fordra för mycket sedlighet, som det av moderna människor blivit angripet, utan för att det i sin konstitution är för litet sedligt, beroende på att det utformades i en tid, då människovärdet ännu ej som idé hade framträtt för folkmedvetandet.

När man fått syn på, att den juridiska formen egentligen är till för att hålla de oäkta barnen utanför medborgerlig rättvisa, då opponerar man mot denna form — av rättfärdighetsskäl.

Den demokratiska rättskänslan måste fordra, att varje man och kvinna verkligen är far och mor för sina egna barn. Den måste erkänna föräldraskapet enligt det naturliga bandet, ej enligt det artificiella kontraktet.

Det är det nytända livets välfärd föräldraskapet skall befordra, oberoende av pappersintressen. När det nya livet vädjar till lagens ande om skydd, bör den ej svara: »Låt mig se dina föräldrars vig-selattest, annars intresserar du mig inte. Jag gör nog för dig genom att förfölja den, som dödar dig, men om du självdör av nöd, angår mig inte.»

När lagen ej längre ser till kontraktet, utan till varelsen, som skall leva, då är det juridiska äktenskapet sprängt, men vi har i stället fått en högre kultur. >

Att äktenskapet försvinner behöver naturligtvis ej i minsta mån innebära, att de sedvänjor, som nu gör människor lyckliga, skulle försvinna. Fortvaron av trofasta, hela livet varande förbund blir alltid människornas ideal, och de kommer alltid att söka förverkliga detta ideal, med allt förnuftigare urval. Familjens ekonomiska trygghet behöver ej bli lidande på förändringen. Tryggheten kan tillgodoses genom personliga överenskommelser, gåvor, försäkringar, avtal om pensioner m. m. Meningen är naturligtvis ej att önska människorna bort från ordnade, monogamiska vanor.

Jag nämner särskilt ordet monogamiska. Invändningen har nämligen gjorts, att det juridiska äktenskapet är det enda värnet mot faktiskt månggifte. Värnet mot månggiftet är — den fria kvinnan. Månggiftet hör till slavstater, där förmögna män köper kvinnor. I fria samhällen med demokratisk författning, även vad kvinnorna angår, har månggifte ingen jordmån, ty där har beretts möjlighet för kvinnan att försörja sig själv.

De yngre årsklasserna inom folken lämnar för övrigt intet överskott av kvinnor, så att när köpandet av slavinnor upphört, torde förutsättningen för månggifte vara bragt ur världen. Överskott av kvinnor förekommer blott i de äldre årsklasserna, och icke överallt ens där.

Äktenskapet och den äktenskapliga familjen har hittills stått såsom de konstituerande principerna för samhället och staten. Nu börjar dock mer och mer individen och solidariteten bli grundläggande. Gemensamt framåtskridande, allt som är gynnsamt för alla, behöver rättvisan som underlag, men kan inte bygga på det som blott är fördelaktigt för en del individer i mängden.

Den överväldigande majoriteten vill emellertid ännu länge ha det juridiska tvångsäktenskapet kvar. För min del är jag alls inte blind för detta faktum. Om någon nu framlämnade en motion i riksdagen för att avskaffa äktenskapet, skulle han förmodligen behandlas som en dåre. Vilket icke hindrar, att många enskilda personer både inom och utom riksdagen dragit ut linjerna mot slutmålet, kanske ungefär som nu skett, eller på annat för dem mer tillfredsställande sätt.

Först gradvis, med många uppehåll, kommer det juridiska äktenskapet att avskaffas och ersättas av andra bestämmelser, såsom noggrant inregistrerande av allt föräldraskap, övervakande att alla12

föräldrar gör sin plikt och att alla barn får sin rätt, samt att staten hjälpande inskrider, när individernas förmåga brister.

En förfallen bostad, som människor energiskt vidhåller att fortfarande begagna, måste dock repareras, så att den blir så tjänlig som möjligt. Varje relativ förbättring i äktenskapslagstiftningen bör därför hälsas med glädje.

Reformivrarnas uppgift blir härvid att söka så långt det går påperka opinionen därhän, att vid ändringar i bestående äktenskapslagar den riktning blir inslagen, som befordrar allas trygghet och välfärd. Kanske skall det då med tiden visa sig, även för majoriteten, att äktenskapet som samhällsinstitution blir överflödigt.

Sådan lagstiftning sker så, att från äktenskapslagarna mer och mer undandragas alla frågor, som rör barnen. Barnavårdslagarna ingriper redan, som bekant, högst betydligt i familjelivet. De bör ännu mer åtaga sig barnen och gälla för alla barn utan åtskillnad. På så sätt framtvingas också mer och mer bestämmelser för dem, som har barn gemensamt, oberoende om detta är fallet inom eller utom äktenskapet.

Man bör också, vad äkta makar vidkommer, önska upphävandet av egendomsgemenskapen samt av skyldighet till sammanlevnad och sammanboende. Ej heller må någondera parten längre kallas överhuvud.

Önskas skilsmässa, borde den få ske på endera partens fordran, utan tillstymmelse till process, och efter den kortaste tid endera parten önskar. Man kan ju ha med kriminella att göra. Den hotade, oftast svagare parten, bör ha rätt att fortast möjligt rädda sig från trakasserier, kanske att rädda livet. Därvid måste de ömsesidiga förpliktelserna gent emot barnen vara effektivt och i detalj preciserade, det faller av sig självt.

Mer och mer måste den individuella friheten, men också det individuella ansvaret av lagarna hägnas och betonas.Självbehärskning.

Hur är tankegången hos dem, som vill absolut rättvisa, men dock håller på vigseln?

Tänker de sig möjligheten, att formaliteterna fullbordas före tillblivelsen av varje barn? »Så kunde det vara», svaras kanske av utpräglade ordningsmänniskor, »om folk bara inte vore så oordentliga. Det är inte lagens fel.» Denna tankegång har gjort en hel del skada, därför att den inte räknar med det möjliga.

Särskilt har vissa ordningsmänniskor sagt: kvinnan skall ha så mycket självbehärskning, att hon alltid låter vigsel föregå begynnelsen av moderskapet. Det är mycket korrekt, men det visar ganska litet kännedom om livsförhållandena. En kvinna kan lika litet som en man handla annorlunda än hon har förutsättningar alt handla, och aldrig i världshistorien har sådana bjudits, att varje kvinna kunnat ordna sitt liv uteslutande med hänsyn till barnets bästa — om varje kvinna kan tänkas ha velat detta. Det skulle först och främst varit ekonomiskt omöjligt. Kvinnorna har måst ta ekonomisk hjälp av männen och detta på villkor som dessa föreskrivit. Om också männen i teoretiska moralsystem föreskrivit kvinnan beräknande klokhet gent emot kärlekens frestelser, har männen i praktiska livet ofta, ack så ofta, önskat att denna klokhet uteblivit.

Till det ekonomiska tvånget har kommit tvånget av folksederna med deras oerhörda makt. Bland lantbefolkningen i de flesta länder råder sedan längst förflutna tider den sedvänjan, att samlevnad börjar före giftermålet. Detta har haft till följd, att många även börjat denna sammanlevnad med tämligen vaga föreställningar om ett följande äktenskap, vilket dock dunkelt hägrat för dem.

Det är för övrigt opsykologiskt att tro, att alla kvinnor, oberoende av temperament, skulle så försiktigt kunna beräkna sitt uppförande, att de aldrig hängav sig förrän vigsel ägt rum. Det är opsykologiskt, därför att det strider mot den kvinnliga kärlekens karaktär. Vad begär kärleken egentligen av kvinnan? Ett upp-14

givande av sig själv. Ett mod och ett förtroende så stort, att hon glömmer, att hon kanske går mot sin egen tillintetgörelse. Man kan säga, att kärleken avser ett temporärt upphävande av den kvinnliga självbevarelsedriften.

Hur många kärlekens martyrer vittnar för övrigt ej om kärleken, att där för dem var ett stadium, då det ej längre fanns något val. Och stadier då viljans frihet kändes så svag, att en fläkt, ett intet skulle kunnat förlama den.

Långt ifrån att kärlekens makt skulle minska eller försvinna allt efter som mänskligheten når en högre utveckling, är det väl snarare troligt, att ju mer människorna blir själiska, dess mer behöver de kärleken och dess mer erkänner de henne. Ty kärleken är framför allt en själens produkt.

Man kan dra en sådan slutsats, när man märker, hur olika kulturella och primitiva människor behandlar kärlekens offer. Hur mycket hårdare de senare är, hur mycket mer förstående de förra.

Jag erinrar mig ett uttalande, som gjordes vid första internationella kongressen för moderskydd och sexualreform. Det gjordes av en präst och visar en tidsenlig frontförändring från kyrklig sida. I ett humant anförande förordade denne prästman, att man ej borde lägga de ogifta mödrarna till last, att de haft alltför stort förtroende till den man de älskat, utan i stället hjälpa till att ta vara på barnen såsom ett värdefullt tillskott åt samhället.

Allt under erkännande av denna mänskliga synpunkt, kunde man dock ej hindra den inre frågan: hur stort skall kvinnans förtroende vara till den man hon älskar? Vad menas i kärlek med måttligt förtroende?

Man får emellertid ej glömma självbehärskningens betydelse för kulturutvecklingen. Förmågan av självbehärskande måste ständigt växa inom släktet. Detta är av oerhörd vikt. Vi får inte släppa förhoppningen, att dess makt till slut skall bliva större än både erotisk kärlek och livskärlek. Men med denna förhoppning måste man — tycks det mig — sälla sig till äktenskapets motståndare, och jag ber att med några ord få förklara varför. Som det nu är ordnat i samhället ligger kravet på självbehärskning ofantligt mycket tyngre på kvinnan än på mannen, ja, i många fall vilar det endast på henne. Skulle ej denna dygd rota sig bättre och växa mera harmoniskt inom människosläktet, om den odlades och vårdades hos båda parterna, män och kvinnor? Är ej detta ett

oeftergivligt villkor för att den skall växa?

Som det nu är ställt för kvinnorna beror deras sociala anseende på ett särskilt kritiskt och beklagligt sätt i många fall av männens godtycke och yttre tillfälligheter, just genom äktenskapets existens. Därigenom att lagen skyddar modern och barnet endast15

från ocli med stunden för en godtyckligt placerad vigsel, i stället för att göra det från och med den tidpunkt, som är den viktiga och väsentliga, nämligen från och med det nya livets begynnande, uppkommer för många kvinnor en mellantid, då de faktiskt går på avgrundens brant. Då kan det hända, som ofta blir fallet: mannen-fadern sviker och den utlovade vigseln undandras modern. Här har vi det nuvarande systemets största brist och grundorsaken till kvinnors och barns olyckor. Från denna brist kan vi härleda det väsentliga av kvinnans förnedring i samhället. Genom denna lucka i följdriktig och förnuftig garanti från lagens sida är det också som det i ord så mycket framhållna behärskningskravet, vad mannen angår, rymmer och försvinner. En man kan resonera så: »Jag söker denna flickas sällskap, jag lovar henne, utan vittnen, äktenskap, men om något händer, är jag icke bunden, ty det är ej faderskapet som binder, utan vigseln. Och löftet om vigsel behöver jag ej hålla.»

Få män talar nog medvetet så brottsligt. Men den av lagen gynnade manliga ansvarslösheten för nog undermedvetet och omedvetet ett liknande språk. Varför har inte lagen avskurit möjligheten att begå de nidingsdåd mot kvinnor och barn, som ligger i försummelse av fadersplikt? Varför har inte lagen bestämt sitt skydd och värn från tidpunkten för livets tändande? Det vore väl det logiskt humana och tillfyllestgörande. Nej, har framstående rättslärda svarat, ty det vore äktenskapets undergång. Däri har de nog rätt.

Men därav framgår nog också, att äktenskapets ersättande genom allomfattande lagbestämmelser vore trappsteget till en tryggare och rättvisare social moral, möjligheten för en högre ordning och en växande självbehärskning inom släktet.

Denna tankegång är ingen nyhet. Den debatterades livligt av åttiotalets idealister och åtskilliga av dem omsatte den i handling. Det lever i vårt land kulturmänniskor av första rang, som i handling angripit äktenskapet. De har nämligen grundat sitt livsförbund vid sidan av den lagliga formen för att visa sitt ogillande av denna form. Och de har gjort detta uteslutande av kulturintresse.

Dock har från auktoritativt håll den satsen ofta låtit höra sig: »Att angripa äktenskapet, det är att angripa och skada kulturen.» Oppositionsmänniskorna vänder om satsen: »Att icke angripa äktenskapet, det är att skada kulturen. Således övertygelse mot övertygelse.

Under nittiotalets trötthet och reaktion domnade striden bort. Många glömde rättvisans och frihetens idéer, tills nästa tidsvåg åter tvingar dem fram.

Fast jag för min del tycker- det är principiellt rättare att ingå en fri förbindelse än en laglig, skulle jag dock aldrig våga råda16

någon därtill. Ett sådant steg kan bli förenat med stora praktiska svårigheter, ej minst för utkomsten. Det är lättare att flyta med strömmen än simma emot. De som vågar detta, enligt min mening, ideellt riktiga steg, måste göra det på eget initiativ och av stark inre övertygelse. Man kan ej råda människor att bli martyrer, och så kan förhållandena ännu gestalta sig, att martyrskap blir följden.

Värst skulle det bli för människor, som grundade en fri förening, men levde i en krets, där den råa uppfattningen härskade, sorn fått uttryck i orden: »Äktenskap eller liderlighet, däremellan finns ingenting.» I en upplyst miljö, där man inser, att äktenskapet icke är en vågskål för sedlighet eller osedlighet, att moralen måste vägas efter helt andra vikter, där banbrytare på den nya etikens väg således blir förstådda, där är kanske risken ingen. Men var och en får döma själv om sitt särskilda fall.Moderskydd och sexualreform.

De större kulturländerna har tidskrifter, som utförligt behandlar frågor om kvinno-, moder- och barnskydd, och sexualmoraliska problem därjämte. Sverge är sämre lottat i den vägen, varför upplysningsarbetet på dessa viktiga områden är ogynnsamt ställt hos oss. Det vore därför mindre underligt om moderskydd hos många här i landet

förblivit ett svävande begrepp, och sexualreform ett ord som huvudsakligen väcker undran.

Den internationella föreningen för moderskydd och sexualreform, I. F. M. S., bildad i Dresden september 1911, vill befordra ett på vetenskaplig forskning grundat omdöme om vad som hör till ett rätt skyddande av moderskapet och till rationella reformer på sexuallivets område. Den svenska avdelningen av denna förening — S. F. M. S. — har samma avsikter och förtröstar på att möjligen befintlig oklarhet om namnets betydelse snart skall vara hävd.

För tänkande människor är det ej främmande, att stora ändringar i föreställningssättet på senare åren gjort sig gällande, i vad angår folkets livsfrågor, rent bokstavligt taget. Dessa ändringar i föreställningssättet skall i sin tur framkalla nya lagar och nya institutioner.

Utan överdrift kan sägas, att vi går mot nya former för samhällsliv. Men när det för en enskild gäller att välja ny form för handlande uppstår oro och villrådighet. Måtte man välja det goda, det bästa, så att inte en smärtsam erfarenhet snart nog tvingar till sökande och väljande på nytt! Sak samma för ett folk som för en enskild.

Allt utredande och upplysande arbete är särskilt vid brytnings- och omdaningstider av betydelse. Det befordrar, vad man vid allt väljande oundgängligen behöver, nämligen insikter och omdöme.

Det lagstiftningsarbete, som går okunnighetens och hyckleriets ärenden, när det gäller laggivning på det sexuella området,avslöjar sig dag för dag alltmera samhällsvådligt. Det är fruktansvärt. när icke här ärligheten och vetenskapen får ta ledningen. Den insiktsfullare minoriteten lider så mycket mera som den fått blicken öppen för de skärande missförhållandena, vad de beror på och hur de i någon mån skulle kunna avhjälpas. Att maktlös åse, hur en bestämmande och oförstående majoritet går till väga strikt mot vad som skulle ske, om insikten fick råda, det är en smärtsam pärs. Den har det goda med sig, att den väcker. Därigenom blir jordmånen lättare arbetad och upplysningens behövlighet förnimmes djupare och varmare.

Moderskapsförsäkringen har varit före hos oss och står allt jämt på programmet. Till och med konservativa kretsar är vunna för själva idén, om, också åsikterna om hur idén bör uppfattas och utföras, högeligen divergera. En förening för moderskydd har dock även sedan moderskapsförsäkringen blivit verklighet en stor uppgift i moderskyddstankens vidare utveckling.

Det synes mig, att man med moderskydd bör förstå åtgärder som söker rädda mödrarna åt barnen och folket, och kvinnorna åt moderskapet, men även söker rädda kvinnorna och släktet från det moderskap, som ej är önskvärt. Det är långt ifrån allt moderskap, som är till nytta och glädje.

Samhället företer talrika exempel på malplacerat moderskap. Det förverkligas, där det borde utebli och det tvingas att utebli, där det är efterlängtat och önskvärt. En stor del av våra bäst utvecklade ungdomar vågar alls inte bli föräldrar. Det finns många avsiktligt barnlösa par i kulturländerna, bland de intellektuellaste och bäst uppfostrade folklagren. Dessa är bevis för att människor nu mer än förr fordra trygghet för barnens utkomst. »Vår ekonomi är så oviss», kan sådana personer förklara, »i morgon har vi kanske ingenting att leva av, och om vi dör, skulle vårt barn, om vi hade något, stå alldeles hjälplöst.» Den eventualiteten vill de ej utsätta sig för, därför avstår de från föräldraskap.

Hur många av den intelligenta ungdomen avstår ej också från äktenskap och går ensamma genom livet!

Å andra sidan är det en del av de understa skikten, som man med Jack London kunde kalla »Avgrundens folk», vilka förökar sig till en samhällelig börda och en landsplåga.

En läkare besökte för ej länge sedan ett antal fattiggårdar i södra Sverge. Vad han där kunde iakttaga var icke av helt glädjande art. Som provbit må följande detaljer relateras: I ett av dessa fattighus bor 1) en kvinna, som anses »slö». Hon har fått tre barn, det sista på fattiggården, såsom antages, med en sinnesslö man. 2) En familj med fyra barn, som intagits emedan både man och hustru är halvidioter och ej kan reda sig själva; av barnen19

har två redan hunnit visa sig mindervärdiga. 3) En kvinna med tre barn, födda på fattiggården. Hon är imbecill, har haft sju barn med olika män, sista barnets far var en femton års yngling, det näst sistas en sextiotreårig

krympling. 4) En änka, som är sinnesslö. Hon hade som flicka två barn. Gifte sig vid trettio års ålder med en sjuttiofyraårig, nyss utsläppt Marstrandsfånge och hade med honom två barn. Hon har sedan som änka fått fyra barn, av vilka de tre sista med en svårt sinnessjuk på fattiggården. Hennes äldsta flicka är halvidiot, har fått två barn och låg ihjäl det ena. Således 24 barn, födda av sinnessjuka och brottslingar, ensamt å denna plats.

i en av de andra fattiggårdarna bor: 1) En änka med två minderåriga barn och en vuxen dotter, vilken är »mindre vetande». Denna dotter har fått ett barn. 2) En hustru med sex batn; mannen är svår alkoholist, nästan ständigt ute på luffen. 3) En sinnesslö flicka med tre barn, vilka fötts å fattiggården. 4) En änka med fyra barn; mannen hade fallandesot och drunknade under ett anfall i ett dike. 5) En änka med tre barn, vilkas far dog sinnessjuk å ett hospital. Således nitton barn av mer än tvivelaktig ras. De små stå här under uppsikt av en kvinna, som är upptagen i förteckningen över idioter.

Dessa två fattiggårdar bilda intet säreget undantag, utan har talrika motstycken i vårt land. Man måste med oro fråga sig, vad det skall bli av denna avkomma. Det är ej lyckligt att det växer upp en särskild fattiggårdsras, som sedan skall fylla fängelser och andra anstalter eller öka numerären i lösdrivarnas evigt kringvandrande horder.

Det finns länder, där man radikalt tagit upp frågan huruvida man ej helt borde omöjliggöra för vissa djupt sjunkna och brottsliga individer att sätta barn till världen. I tre av Amerikas förenta stater lär detta tillvägagångssätt vara bestämt genom lag. Frågan sammanhänger på det närmaste, synes det mig, med ett folks rationella moderskydd, tagit i sin helhet. Ty folken bör koncentrera sitt ekonomiska och moraliska stöd åt den alstring som är förnuftig. •

Svenska föreningen för moderskydd och sexualform vill söka förhjälpa därtill, att diskussion kan komma till stånd angående dunkla och omtvistade frågor. Den har en vid omkrets för sin intressesfär. Den ser med tacksamhet, att olika synpunkter bärs fram. Den tror, att mycket ännu måste sägas, skrivas och förstås, innan den slutgiltiga sanningen kommer i dagen. Men den vill ej avvakta, att sanningen kommer av sig själv. Den vill befordra sanningens ankomst. Dess livsnerv är aktion, icke stagnation eller reaktion.

Även äktenskapslagstiftningen hör samman med moderskydds-och sexualreformfrågan. En av våra berömda kritiker yttrade en gång på tal om en äktenskapsroman: »Varför ännu hålla på med20

sådant? Äktenskapet är ju slutdebatterat.» Det är flera än han som tagit preludierna för slutdebatterna. De stora, avgörande överläggningarna om äktenskapet har väl knappast än på allvar börjat. De börjar först när alla vilja vara med, och en ny moralisk uppfattning blir en allmän verklighet.

Problemet om kvinnans och moderns frihet är ett av de svåraste, som föreligger mänskligheten till lösning. Det gäller att befria, men det gäller samtidigt att rädda så mycket gott från förstörelse, jag menar de kulturvinster som de lyckliga hemmen, de trofasta förbunden skänkt mänskligheten. Det gäller att inte riva sönder något i onödan, att inte göra människor mera fattiga och mera ensamma, därför att man vill göra dem mera oberoende. Den varaktiga, monogama förbindelsen är en kulturvinst just därför att bandet och kärleken till en räddar från ödsligheten och tomheten bland de många.

Det sociala äktenskapet, anpassat efter nutida människors krav och grundat på parternas frihet, det är den nya form, släktet strävar efter. Men det förutsätter moderns och barnens ekonomiska självständighet. Och hur komma till denna självständighet? Däri ligger den oerhörda svårigheten, som sysselsätter så många grubblande hjärnor.

En liten verklighetsbild, gripen helt nyligen från trakten där , jag bor, illustrerar på sitt sätt problemet om äktenskapet. En åkare skulle en afton skjutsa en man till hans hem utanför staden. När de ger sig i väg, får den åkande plötsligt se en sin granne på landet ligga redlöst överlastad i en portgång. Han hejdar skjutsmannen och övertalar honom att ta med i vagnen den berusade, så att han skall slippa bli omhändertagen av polisen. De kör den druckne till hans hem och bär in honom. När hustrun får se honom, blir hon utom sig. »Varför kunde ni inte låta honom ligga? Varför kunde inte polisen få ha honom över natten?» utbrast hon gråtande. »När han nu kommer till sig och blir redig, misshandlar han- oss så förskräckligt.» Samtidigt började de sex små barnen ropa om varandra: »Varför komma de hem med pappa?» och de begynte stortjuta allesammans. »Står det så till här»,

sa den välmenande grannen, »så är det ingen annan råd än att vi köra honom tillbaka igen till portgången.» Och de beredde sig att bära ut honom. »Nej», sade hustrun, »det får ni ändå inte göra. Vi får väl rädda oss till granngården, när han vaknar».

Efter en dylik inblick i verkligheten skulle man ju kunna göra en del reflexioner om alkoholism och rashygien. Men det är en annan sida av tragedien, som i mitt tycke först vädjar till beaktande.

För mig framstår så upprörande det sakförhållandet, att denna hustru har sex barn, och de yngsta i späd ålder, med en make21

som hon föraktar, kanske avskyr. Hennes förening med honom är ett äktenskap. Man kan säga att det äktenskapet är sådant det enligt dess egna principer ofta, ja när som helst kan gestalta sig. Det är intet avvikande från äktenskapets idé, utan i enlighet därmed. Den undergivna, passiva, ekonomiskt beroende kvinnan, som betalar sitt livsunderhåll och hemmet åt barnen — med sig själv. Detta är livegenskap. Stuart Mill säger också, som vi erinrar oss, att äktenskapet är den sista form av livegenskap som lagen känner.

Det är visserligen för kvinnans skull, men ännu mer för barnens, denna livegenskap kommer att upphävas. Man framhåller stundom, att industrialismen redan — i princip — har dödat äktenskapet och familjen. Det är överdrift, men man kan säga, att den tvingat fram en helt ny syn på förhållandena. Den har förskjutit huvudvikten vid bedömandet från föräldrarna till barnen. Det är nämligen uppenbart, att barnen fick stå den största risken, allt efter som industrien bredde ut sig.

Nu har samhället kommit ända därhän, att det uttalar, att det vid prokreationen är barnens väl, icke föräldrarnas levnadsvanor, som bör vara huvudsaken. Förr i världen, när familjen nästan alltid betydde detsamma som jordegendom, ängar, fält och boskapshjordar, då var det tillräcklig trygghet för barnet att höra till en familj, ty då var barnets öde icke beroende av familjechefens liv eller död. Föll fadern ifrån, voro dock de betande hjordarna och den växande grödan kvar och därmed näringen och uppehället. Men hur är det nu för flertalet barn? Deras fader är en avlönad arbetare. Försvinner han, upphör avlöningen och barnen har intet. Är detta trygghet?

De stora strejker, som numera oavbrutet avlösa varandra, har även visat samhället, att den nya generationens väl och ve kan ej lämnas att helt bero på privatpersoners godtycke eller större och mindre chanser till förtjänst. En ung organism kan ta skada eller hämmas i sin utveckling, om den vid en kritisk tid ihållande blir utsatt för svält och annan nöd. En sådan hämning över hela massor barn på en gång blir till sjunkande välfärdsnivå för hela samhället. Att säkerställa barnet för fluktuationer på arbetsmarknaden blir sålunda slutligen uppfattat som en nödvändighetsåtgärd. Då är barnet socialiserat. Det betraktas ej längre som en privat egendom, vilken stiger eller sjunker eller går under alltefter ägarenfamiljeförsörjarens levnadsöden.

Denna socialisering har börjat på arbetarklassens eget initiativ genom samlandet av de kassor, som skola hålla familjerna i någon mån skadeslösa, när arbetslöshetsdagarna kommer. Men dessa på enskild väg samlade kassor, bland proletärskaror, förslår endast en22

kort tid och aldrig tillräckligt. Full garanti för barnen kan blott nås, när de blir hela folkets gemensamma angelägenhet.

Då stundar ju också kvinnornas frigörelse.

Författaren H. G. Wells har framhållit, att i dessa tider av kvinnlig revolt bör man ej förgäta att se kvinnorörelsen mot hela dess bakgrund: barnens otrygghet, modetskapets värnlöshet och dubbelmoralen. Det är hela den sexuella frågan, som ligger bakom, ej blott en medborgerlig längtan efter rösträtt. Kvinnorna har tröttnat, säger Wells, på de för dem och för barnen så ytterligt ogynnsamma villkor, som de härskande sexuella institutionerna medför eller tolererar.

En strävan mot ett bättre tillstånd, mot barnskydd och moderskydd och mot en enhetlig moral, grundad på sanning och rättvisa, vinner därför dag för dag allt flera anhängare, ej blott bland kvinnorna utan även bland de män, som inser att släktets intressen äro solidariska.

Det finnes så ofantligt många trådar i den trassliga härva som heter det sexuella problemet. En sexualreform får i sanning föra strid mot ett månghövdat vidunder.

En dag, när jag gick nedför Drottninggatan, hade jag framför mig två 15—16 års flickor, tydligen springflickor i någon affär. En automobil kom farande, saktade farten och stannade framför flickorna. I bilen satt en medelålders man. Han började med gester och miner inbjuda flickorna att stiga upp och fara bort med honom. Jag iakttog flickornas uttryck. De reflekterade ej ett ögonblick på att efterkomma inbjudningen, utan gick raskt framåt. Jag hörde den ena säga i häpen ton: »Menade han verkligen, att vi skulle fara i väg med honom?»

Dessa flickor hade arbete. Men om de varit arbetslösa?

Vad är det som gör att så ofantligt många män saknar hedersbegrepp — på fattiga flickors vägnar? Svaret ligger nära till hands. De sexuella föreställningarna har utvecklats mellan män och kvinnor såsom mellan socialt över- och underordnade. Kvinnan, i synnerhet den fattiga kvinnan, var i gångna tider slavinna. Hon hade som sådan ingen medborgerlig heder, som mannen behövde ta hänsyn till. Att köpa hennes gunst var ingen skymf, ty hon hade ingen ära, som kunde skymfas.

Hedersbegreppen däremot har utvecklats män och män emellan, alltså mellan likvärdiga och likberättigade varelser. När män och kvinnor blir lika berättigade i samhället, när demokratien segrat, då kan ej längre den antika slavmoralen på det sexuella området tolereras. Sexualreformen går ut på att nya hedersbegrepp män och kvinnor emellan blir verklighet. Att det inte går för sig längre23

att man frestar fattiga, oerfarna flickebarn att sälja sig, som om de ej hade någon självaktning att bevara eller förlora.

Den nya sexualmoralen är en demokratisk ansvarsmoral, som har till förutsättning samma hedersbegrepp för båda parterna i de gemensamma förhållandena. Detta är måhända den trassliga härvans röda tråd, som man kan fasthålla till ledning, när härvan redes upp.

Internationella föreningen för moderskydd och sexualreform uttrycker sitt program sålunda:

Föreningen vill 1) i rättsligt, ekonomiskt och socialt avseende förbättra kvinnans ställning som moder, 2) rädda ogifta mödrar och deras barn från ekonomisk och sedlig skada och undanrödja härskande fördomar mot dem, 3) bana väg för sundare och bättre sexuella åsikter och förbindelser.

För att nå dessa mål vinnlägger sig I. F. M. S. i synnerhet om följande medel: Införandet av sexualpedagogik i skolorna, en statlig moderskapsförsäkring, rättslig och social likställighet mellan äktenskapliga och utomäktenskapliga barn, äktenskapsreform på ekonomisk, sedlig och rättslig grund.

Den vill således reformerandet av äktenskapet och går icke i strid för äktenskapets avskaffande.

Men hur förhåller den sig till frågan om fria, jämte äktenskapet existerande, monogamiska förbund? Hur förhåller den sig till problemet om den fria kärleken?

En och annan tar kanske ställning till I. F. M. S. allt efter som den tar ställning till detta spörsmål. Vacl menar föreningen på denna punkt?

Jag tror jag tolkar dess mening sannast, om jag återger dess ordförandes, justitierådet Max Rosentahl i Breslau egna ord. Han lämnar i tidskriften »Ny världsåskådning» — för maj 1911 — en redogörelse för -Tyska förbundets för moderskydd» mål och strävanden, vari det bland annat står följande angående bekämpandet av den dubbla moralen: »När man nu frågar: Hur skall den dubbla moralen bekämpas? — så komma de flesta människor ännu i dag vid svarandet i en sorts malkvarn, ur vilken de icke komma ut. Man säger: Antingen måste männen bliva avhållsamma — intill äktenskapet och utom äktenskapet. Denna fordran är i nyare tid knappast mera på allvar höjd. I regel tillstår man utan vidare, att den är utopisk och skulle hos männen — om de ej undergå en oväntad förändring — svårligen finna mycken sympati. Detta går således icke.

Eller säger man: Det skall tillåtas kvinnorna den så kallade fria kärleken. De skola få rätt att leva lika tygellöst

som mängden av män nu göra. Så bör det icke bli. Utvägen är emellertid icke svår att finna. Vi finna den i det som vi uppställa som första24

grundsats, gällande man och kvinna: var och en skall övertaga och bära det fulla ansvaret för sina handlingar och ansvaret för deras förutsebara följder. Häri ligger, att var och en måste öva självbehärskning, måste vara herre över sina sexuella begär, men utan det naturvidriga tvånget att helt och hållet undertrycka dem...

Överfört till praktiska livet betyder detta å ena sidan en inskränkning i mannens nuvarande frihet, en stegring av hans moraliska ansvar, å andra sidan en friare, självständigare ställning för kvinnan. Vi mena emellertid alls icke, att härigenom den verkliga sedligheten skulle lida skada.

För att i korthet precisera skillnaden gentemot den hittintills gällande moralen, skulle man kunna säga: det sexuella umgängets skranka var hittills ämbetslokalen för vigseln. Ty den gällande moralen säger — officiellt åtminstone — helt enkelt: inom äktenskapet är det sexuella umgänget tillåtet och sedligt, utanför äktenskapet är det förbjudet och osedligt. I själva verket var denna skranka blott anordnad för kvinnan. Vi sätta nu i stället för denna yttre skranka en inre och denna heter: plikt och samvete. Och vi fordra, att denna gäller för båda könen ...

Ofia hör man förebråelsen, att vi vilja avskaffa äktenskapet. Det är meningslöst. Man avskaffar inte det man vill reformera ... Allt som allt skulle jag som grundtanken för vår nya etik vilja sätta: ett förinnerligande av sedlighetsbegreppet, ett så att säga inläggande av sedligheten i hela personligheten. Över frågan: sedligt eller osedligt? — skola icke yttre formaliteter, icke stela föreskrifter, utan människans bevekelsegrunder och sinnesart, hennes goda vilja, med ett ord hela personligheten vara avgörande».Den mondäna moralen.

Jag erinrar mig en ung ämbetsman — en diplomat — vilkens tänkesätt kommit till min kännedom. Om man frågade honom: är äktenskapsbrott ett brott, skulle han svara: det vet jag inte. Det kan kanske lika väl vara rätt som orätt. Om man frågade honom: är det orätt att förföra en kvinna, skulle han svara: det vet jag inte. Det kan jag omöjligt få någon åsikt om. — Nå, men att ta emot en ung flickas hängivelse i en besinningslös stund, är det rätt av en hederlig man? Också då skulle han svara: det vet jag inte.

Han bara vet ett, en enda regel, den mondäna moralens enda bud: du får inte kompromettera dig själv eller någon annan. Skenet skall räddas.

Jag omnämner denne man, därför att han typiskt representerar den klass, som kallas världsmän. Inom sitt eget fack, diplomatien, har han förmodligen innerst samma skepticism, det är kanske hans skyldighet. Världspolitiken rör sig ju alltjämt kring ett moraliskt tomrum i stället för kring en moralisk kärna.

Men på ett område av den sexuella frågan har denne världsman dock en åsikt. Det är angående prostitutionen. Den försvarar han livligt. Inte reglementeringen. Han säger: Varför skall polisen trakassera flickorna? Låt dem vara ifred! Det där om den sanitära kontrollen är ju bara humbug. Men prostitutionen är nödvändig. Och varför skulle inte kvinnor få sälja sig, om de ha lust? Rå de inte om sig själva? Skall ni bestrida en kvinna rätt att disponera över sig själv? Och tänk också en smula på männen. Alla de som aldrig kan gifta sig och aldrig får ett mera värdefullt kärleksförhållande, ska ni avspärra dem från allt kvinnligt sällskap? Och varför kan en karl inte få dela med sig en slant åt en fattig flicka?

Så kan man knappast resonera, ens om man ser saken enbart personligt och icke som en social fråga. I senare fallet måste man26

livligt önska, att hela det sexuella livet såsom yrke måtfe försvinna, ja, man ser i detta försvinnande ett oeftergifligt villkor för att den samhälleliga moralen i sin helhet skall kunna växa. Kvinnorna i detta yrke når ieke en normal, ännu mindre hög mänsklig utveckling och deras kvarblivande på ett lågt, outvecklat skickt i samhället hämmar framåtskridandet. Därtill har deras ofta ouppfostrade väsen ett dåligt inflytande åt alla håll. De är icke ett gott sällskap, som omsorgsfulla föräldrar önskar sina barn, varken söner eller döttrar. Härtill kommer även det tungt vägande skälet, att smittosamma sjukdomar genom prostitutionen såsom genom tusentals kanaler silar sig in till samhällskroppens alla delar. Man kan uttala detta utan att därmed på något sätt döma kvinnorna ifråga. Tvärtom, man kan samtidigt understryka sitt deltagande och betona sin åsikt, att de i stort sett icke är skyldiga till

sitt öde. De har icke skapat sina möjligheter. Samhället och männen har skapat prostitutionen, samhället ocli männen måste ta bort den. Men det går ej genom åtgärder enbart mot kvinnorna. Erfarenheten visar, att det just är denna metod med åtgärder enbart mot den ena parten, som gjort prostitutionen så stark och seglivad. Därigenom har den manliga parten trott sig oskyldig och i sin fulla rätt och erövrat allt vidare områden åt sin ansvarslösa egoism.

Den världsmannatyp jag nyss antydde, inser inte behovet av en sexualreform, ty han ser inte könsproblemet som en social fråga. Däitill saknar han det sociala sinnet.

Hans värld, som nu långsamt dör undan, har haft nog av den moral, som var bekvämast på höjderna: den mondäna moralen. Men från andra hållet — nedifrån — växer upp en ny värld, som vill ha något solidare att hålla sig till. Skaror som skall bygga ett nytt samhälle och behöver en hållbar grund att bygga det på. De behöver en moralisk kärna, inte ett tomrum. För deras skull behövs en sexualreform — först i det mänskliga tänkandet, sedan i verkligheten.Polis och prostitution.

Att högsta nitälskan att rädda människor från prostitution till sedlighet emellertid kan föra till högsta osedlighet, det är den beryktade processen i Mainz hösten 1911 ett slående exempel på. Den skulle nog även kommit på tal i den svenska pressen, om ej det italienska kriget kommit emellan och klippt av vidare debatter i de utländska bladen. Så länge dessa debatter räckte fick den dock ett genljud, som sent skall glömmas. Den har verkat som en strå kastare över den policiära sexualuppfattningen ej blott i Tyskland, om också förhållandena där tillspetsar sig mer än t. ex. hos oss, utan i de flesta länder, och den kan verka som förklarande och stärkande bakgrund åt sexualreformatoriska strävanden.

I Mainz, liksom i flera tyska städer har man kvinnliga polisassistenter till hjälp åt sedlighetspolisen. Den det där gällde, hette fru S. Processen fick namn efter henne. Förhistorien är i korthet följande: En tidningsman i Mainz hade i en serie artiklar angripet, vad han kallade fru S:s »system» och han hade även gått till rätta med stadens andre borgmästare.

De två sålunda angripna hade därpå stämt tidningsmannen för ärekränkning och så började processen med mer än 150 vittnen, från överborgmästare och riksrättsråd, poliser, statsämbetsmän, läkare, officerare, hote.lägare, affärsmän, modister, kontorister, sömmerskor, tjänsteflickor, ned till en rad mycket tvivelaktiga gestalter. Tidningsmannen, som hade auditoriets och samhällets avgjorda sympati på sin sida, framlade på nytt inför rätta sina anklagelser mot systemet. Han ansåg att fru S. hade till ytterlighet tyranniserat samhället och skadat enskilda individer medels sedlighetsspioneri. Hon ville ha alla möjliga kvinnor under sin sedekontroll, hon hade hotat och förföljt personer, som ej på en befallning från henne inställt sig till sedligt förhör. Fru S. försvarade sig med att hon alltid handlat enligt överordnades befallning. Under processens gång fick unga flickor ur alla samhällsklasser offentligt svara28

på de mest närgångna frågor. Officerare fick i detalj redogöra för sin bekantskap med kvinnliga vänner, om de givit d=m presenter, om de bjudit dem på konditori eller kafé, eller annan förpläg-nad etc. För att en kvinnlig polisassistent kände sig kränkt och en borgmästare skymfad måste en mängd hyggliga människor schavottera och handlingar ur deras privatliv dragas fram, som kastade en fullkomligt oberättigad skugga över deras namn.

En upprörd fader sade inför domstolen, att därför att hans dotter en gång druckit en kopp kaffe på ett officersrum, skulle man väl inte brannmärka henne och hota henne med sedlighetspolis.

Till fru S:s förmån anfördes, att hon besjälades av ett verkligt nit om unga flickors sedliga räddning, samt att hon med stor energi genomdrivit en hel del förbättringar och skyddsanordningar för de kvinnor, som levde instängda på bordellerna. Dessa hade förut på det skamligaste blivit ekonomiskt utpressade av bordell-innthavarne, men fru S. lyckades genom polisbestämmelser sätta en rimlig gräns härför.

Det goda hon verkat kunde dock icke vända stämningen till hennes förmån. En rörelse gick genom församlingen, när det blev bekant, att hon begagnat prostituerade kvinnor som sina agenter för att spionera på och röja andra kvinnor. Rörelsen steg till indignation, när det konstaterades, att hon använt sin egen tjänsteflicka som

provokatör. Hon hade skickat denna till en barnmorska med åläggande, att hon skulle ställa sig som väntade hon ett barn, och anhålla om vissa droppar i och för fosterfördrivning. När detta trots övertalande böner icke lyckades, skrev fru S. själv under falskt namn och bad om dropparna. Det lyckades, barnmorskan blev fast och fick ett hårt straff. Brevet hade då bragts i dagen, och den dam, vilkens namn förfalskats, kom på de anklagades bänk.

De närvarandes harm nedtystades av överborgmästaren med upplysningen, att dylik provokation icke vore något ovanligt, utan brakas av polisen över hela världen.

Detta är den punkt jag ville komma till.

I reglementeringskommitténs betänkande föreslås en uppdelning av prostituerade kvinnor i »helyrkesprostituerade» och enbart »yrkes-prostituerade». Om detta förslag upphöjes till lag, blir vi aldrig av med den så kallade sedlighetspolisen. Enligt par. 14 i betänkandet skall denna polismakt ingripa mot kvinnor som »misstänkas» för att genom skörlevnad sprida smittosamma sjukdomar.

Oavsett all orättvisa, all grymhet, allt godtycke som kommer att vidlåda denna anordning med en särskild pariasklass av »helyrkesprostituerade», som polisen skall ha rådighet över, är idén om övervakande och »misstänkande» sedlighetspolis vår tid ovärdig. I sin reservation mot ovannämnda betänkande skriver profes-29

sor J. Johansson bland annat följande: »Man kan ej heller förneka, att det ligger något motbjudande uti, att samhället underhåller en manlig spanarkår för att övervaka kvinnornas könsförbindelser. Det erinrar något om vissa förhållanden i halvbarbariska österländska samhällen.»

En kvinnlig spanarkår vore lika illa.

Om överborgmästaren i Mainz har rätt, om polisen i hela världen använder provokatörsystemet för att få bevis på brott mot sedligheten, om den begagnar sig av omoraliska medel för att konstatera osedlighet — vad är då vunnit för människor, de som handla och de som behandlas?

Behövs icke även för polisåskådningen en sexualreform?»Den moderna kvinnans konflikt.

Det finns ännu en skara människor, som är särskilt medvetna om, att den moderna moralen inte är dem nog. Det är de nya kvinnorna, som vill ha medborgarrätt för att kunna bidraga även de vid byggandet av det bättre samhället. Även de behöver något förnuftigt och mänskligt som ledning vid den sedliga slutuppgörelsen med det gamla. De behöver kärna i stället för skal, verklighet i stället för sken och form, som svarar niot ett sant och rättvist innehåll.

Om en sådan ny kvinna är ensam, självförsörjande och fattig samt därtill ung, har hon kanske, utom den sociala önskan om en sexualreform även en personlig sådan. Hon går kanske till en äldre väninna och säger: Hur skall jag göra? Jag ser ingen ljusning. Det finns ingen moral, som man kan leva efter? Då säger kanske väninnan: Har du inte nog av den kristna moralen? Vad behöver du mer? Men flickan utbrister: De kristna sedlighetsbegreppen, de förslår inte för mig. De skapades för en tid, när en flicka som jag satt instängd och bevakad och friaren gick till föräldrarna och anhöll om dotterns hand, och han fick den eller han fick den inte, allt efter som han var förmögen tillräckligt. Men man frågade aldrig på den tiden — om min kärlek, och därom står det ingenting i den kristna moralen. Skall jag låta honom gå? Skall jag låta honom försvinna i mängden? Han är kanske den ende jag någonsin bryr mig om. Han skulle kanske kunna bli allt för mig. Skall jag hålla honom kvar? — Han ber dig väl, att du skall bli hans hustru? frågar den andra. —• Han säger: Älskar du mig? svarar flickan. Jag kan inte svara: Ja, om du menar äktenskap. — Varför kan du inte det? frågar möjligen den äldre väninnan oförstående. — För att det inte är någon kärlek i det svaret. Och så vet jag förut, att han inte menar äktenskap — hur gärna han än ville. Han har lön för en halv människa, i stället för en familj. Men han älskar mig. Måste vi skiljas? Skall jag tänka på gifter-31

mål mer ärt på kärlek? Skall jag tänka på hem och familj mer än på honom? För det är honom det gäller. Om jag visar bort honom, vem skall vara god emot honom så som jag skulle kunnat? Och måste jag gå ensam, evigt

ensam? Måste jag öka den förfärligt växande skaran av ensamma människor?

Den nya kvinnan lär sig i en sådan konflikt, att när vår nittonhundraåriga, orientaliska moralkodex såg dagen, räknade man inte med kulturländernas nutida förhållanden, där millioner män har alt välja mellan prostitution och celibat, och millioner kvinnor mellan celibat eller fri kärlek. Och man räknade inte med en ny faktor i mänskligheten — den självbestämmande kvinnans kärlek.

Är det ej grymt att fortsätta med förnekandet och bortljugan-det av denna nutidskonflikt, som dock alla innerst vet är en ofrånkomlig realitet? Är det ej barbarisk råhet att dra ned den på ett lågt och orent plan? Den blir ju till en samvetssak för otaliga, hederliga människor, för vilka det gemensamma hemmet och familjen är en ekonomisk omöjlighet.

I Tyskland, där man försöker få allt i siffror, har man beräknat, att tolv millioner vuxna människor av ekonomiska skäl äro avstängda från att bilda familj. Hur är det hos oss?

Det är männen, som avgör prostitutionens vara eller icke vara. Det är kvinnorna, som skall avgöra kärlekens vara eller icke vara. Mellan dessa två värden skall ske en jämförelse, ett bedömande och ett väljande. Nu invänder kanske någon: det skall väljas mellan tre värden. Den legitima kärleken väljer vi, ej den fria kärleken.

Den som invänder detta, har i själva verket socialt valt prostitutionen, men förstår det kanske inte själv. Han har valt det förgångna, det närvarande med all dess nöd och förnedring.

»Allt det där ma vara sant eller ej», invänder måhända nu någon, som lätt blir trött av mycket resonerande, »men sedligt och osedligt, rätt och orätt, etik, moral m. m., det blir så mycket famlande med teorier och abstraktioner.»

Än sedan? Är sådant överflödigt?

Det är nyligen framhållet av en svensk skildrare av det svenska, att vi inte är roade av att tänka. Det får inte fattas som ett beröm. Man ser verkligen spår av, att detta nationallyte, att icke ha lust att tänka, här och var uppfattas som en nationalförtjänst. Om en så dåraktig uppfattning skulle utbreda sig — reaktionen begär inte bättre — har vi att vänta en bedrövlig framtid.

Tyska kejsaren sade en gång, att Tysklands framtid låg på vattnet. Alla folks framtid ligger i deras hjärnor.

Men det är kanske orätt, att svenskarna inte skulle vara roade av att tänka. Kanske är det en missuppfattning, därför att de är en- tigande nation. De vill ogärna tala om, vad de tänker. Ochdetta kan i sin ordning delvis bero på, att vi inte har vanor av aktning och sympati för tänkandet och tankeutbytandet såsom något i och för sig gott och nödvändigt. Det blir ofta hos oss förenat med ledsamheter att säga vad man tänker, och då är det angenämare att tiga. Men det är till hjärnornas skada. De upplysande, förtroendeingivande, väckande orden uteblir så ofta människor emellan, den isolerade tystnaden förlamar och släcker ut så många små tankelågor, som skulle behövt kontakt med en annan tankelåga för att brinna. Eller det avklippande, avsnoppande skämtet, som mördar så många gryende tankeförsök, vilken skada gör det inte hos oss! Skämtet, hånet och smädelsen, som dödar reflexionen, är kulturfientliga.

Dessa fiender har alltjämt hand om de sexuella frågorna. De ämnar ej släppa dem, förrän det människovänliga allvaret tvingar dem ur deras händer. Då blir mycket annorlunda. Då kommer reform. Då kommer kultur och rättfärdighet.Av samma författarinna förut utkomna från Frams förlag:

DEN EVIGA ELDEN. Skizzer. Pris 1 krona.

KÄRLEKEN SOM KULTURPROBLEM. Pris 25 öre.

STRIDBAR UNGDOM. Drama. Nedsatt pris 25 öre.

Från Frams förlag har utkommit: Jeppe Aakjaer: Vredens barn. Kr. 2:50. Pär Lagerkvist: Människor. Kr. 1:—. H. F. Spak: Ensamma kämpar. Dikter. 50 öre. Algot Ruhe: Det ljusa budskapet. Kr. 2: —. Ture Nerman: Kvinnokväden. Kr. 1:50.

„ De röda rosornas folk. 25 öre.